

พลวัตภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา: กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง
ตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

Dynamic of Knowledge of Pottery: A Case Study of Baan Tung Luang
PotteryTung Lung Sub-district, Kirimas District, Sukhothai Province

วันวิสา ทองแจ่ม¹ ปราณี นวลทุ่ง² ภูริณัฐร์ โชติวรรณ³ รัตติกาล โสภักค์ศรีกุล⁴ และ สยมพูนอกหงษ์⁵
Wanwisa Thongjam¹, Pranee Nuantoong², Purinat Chotiwan³, Rattikarn Sophaksrikoon⁴ and
Sayomphoo Nokhong⁵

^{1,2} นักศึกษาโปรแกรมวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

³ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

⁴ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

⁵ นักพัฒนาของหมู่บ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง พลวัตภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา: กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย 2) ศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย โดยการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากการเก็บข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับการเก็บข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล จากบันทึกการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละประเด็น และสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร จากการวิจัยพบว่า 1) ความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาตำบลทุ่งหลวง อำเภอคีรีมาศ จังหวัดสุโขทัย เครื่องปั้นดินเผาบ้านมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาเป็นชุมชนที่เก่าแก่ไม่ได้ย้ายถิ่นฐานมาเป็น 100 ปี 2) พลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา จากปัจจัยและสภาพสังคมปัจจุบันที่เกิดขึ้นทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นเหตุที่ทำให้การผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบเดิมซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านทุ่งหลวงกำลังจะสูญหายไป ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมส่งผลให้มีการปรับตัว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

คำสำคัญ: พลวัต / ภูมิปัญญา / เครื่องปั้นดินเผา / บ้านทุ่งหลวง / จังหวัดสุโขทัย

Abstract

Research entitled a study of the potential of pottery: a case study of Ban Thung Luang Pottery is a qualitative research aims 1) to study the history of Ban Thung Luang Pottery 2) To study the dynamics of pottery production at Ban Thung Luang, Khiri Mat District, Sukhothai Province. 3) To study the wisdom of Ban Thung Luang pottery. Khiri Mat District, Sukhothai Province This research is a qualitative research. Use in-depth interviews. (Informal and objective-based interviews) from texts, papers, journals, publications and related research. Qualitative data analysis the analysis of interview data from the data collection is more complete. By analyzing the data, the data obtained from the interviews was analyzed together with the data collected from the study. Verify completeness and accuracy of data. From the interviewer's record of each issue. And summarize the findings from the interview and data from the analysis of documents. The research found that:

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

1) the history of pottery production in Tum Luang, Khiri Mat district, Sukhothai. From the aunt's narration. Pottery house has been from the past to the present. Pottery community is an ancient community that has not relocated to 100 years. 2) What is the dynamics of pottery production? 2.1. Instead of knowing how to hit with a hand. 2.2 Using a tunnel burner. 2.3. The use of a massage machine. Instead of laboring in the soil. 3) Ban Thung Luang Pottery Conservation Approach 3.1 The pottery group was established with 15 members by adjusting pottery knowledge to improve the quality of life of the people in the community by drawing people from the pottery group. Developed by Homestay House. 3.2 The promotion of arts and culture of Thung Luang. The dances of the villagers have been set up to preserve the pottery. To tell the story of pottery through dance. The materials used in the production along with the dance. The song is said to be a ritual of belief.

Keywords: Dynamics / Wisdom / Production / Pottery

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เครื่องปั้นดินเผา มีบทบาทสำคัญต่อมนุษย์มาตั้งแต่สมัยโบราณนอกจากจะใช้เป็นภาชนะสำหรับใส่อาหาร ประกอบพิธีกรรม ตามความเชื่อหรือใช้เก็บเมล็ดพันธ์พืชชนิดต่างๆ ในปัจจุบันการใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาได้รับความนิยมมากขึ้น และมีการใช้งานกันอย่างกว้างขวาง อาจเนื่องจากคุณสมบัติเฉพาะตัวของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาความแข็งแรง คงทนถาวรและไม่ก่อให้เกิดพิษภัยต่อผู้ใช้งาน ประกอบกับในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีการผลิตทำให้สามารถผลิตผลิตภัณฑ์ทางด้านเครื่องปั้นดินเผาได้มากมาย หลากหลายรูปแบบ (สนิท ปิ่นสกุล, 2554, หน้า 1)

เครื่องปั้นดินเผาเป็นงานหัตถกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของมนุษย์ทุกยุคทุกสมัย มนุษย์นำเครื่องปั้นดินเผา มาใช้ด้านเครื่องใช้ ปัจจุบันเทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในวงการอุตสาหกรรมเป็นอย่างมากไม่ว่าเป็นอุตสาหกรรม แต่การทำเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันนี้มีความเจริญมากกว่าอดีต โดยเฉพาะรูปทรงที่พัฒนาตามเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้รู้เรื่องราวประวัติเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันเท่านั้น แต่เรื่องราวและประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผาในอดีตไม่สามารถที่จะทราบประวัติความเป็นมาได้ เครื่องปั้นดินเผามีความผูกพันกับการดำรงชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ เพราะมนุษย์ได้ใช้เป็นเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันบรรจอาหารและสิ่งของ ฉะนั้นจึงได้มีการประดิษฐ์คิดค้นและปรับปรุงเทคโนโลยีต่างๆ อยู่ตลอดเวลา จากการสำรวจแหล่งโบราณคดีในอาณาจักรไทย พบว่าพุทธศตวรรษที่ 15 – 16 เป็นต้นมา ในพื้นที่ของอาณาจักรไทยได้ปรากฏแหล่งเตาเผาตั้งกระจัดกระจาย ทั่วทั้งที่ได้มีการค้นพบเครื่องปั้นดินเผาหลายชนิดจากแหล่งเตาเผาในอาณาจักรไทย และที่ผลิตจากแหล่งเตาในต่างประเทศ ถูกนำมาเพื่อใช้สอยและจำหน่ายให้กับกลุ่มชนบางกลุ่ม เครื่องปั้นดินเผาเหล่านี้ถูกผลิตและตกแต่งด้วยเทคนิคและลวดลายที่แตกต่างกันออกไป ตามความสามารถของช่างในแต่ละท้องถิ่น เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง พบว่าการผลิตเครื่องปั้นดินเผาถูกกำหนดทั้งด้านรูปแบบ การผลิตและการขยายจากระบบเศรษฐกิจ และการขยายจากระบบเศรษฐกิจและระบบทุนนิยม ทำให้เห็นถึงสถานะการเปลี่ยนแปลงด้านภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาอย่างชัดเจน กระบวนการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น รูปทรงหินดู มาเป็นทรงหลักในการสร้างสรรค์ผนวกเข้ากับรูปทรงที่แทนความหมายเกี่ยวข้องการผลิตเชิงพาณิชย์ เช่น พิมพ์หรือแม่พิมพ์ มาผนวกเข้ากันเพื่อสื่อถึงภาวะการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจากการปรับตัวทางเศรษฐกิจ

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุโขทัยมีกรรมวิธีการผลิตที่สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว สืบต่อกันมายาวนานดังปรากฏลงในบันทึกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานิรศรานาวีดิวงศ์ เมื่อครั้งเดินทางมาสำรวจมณฑลพิษณุโลกในปี พ.ศ.2444 ความตอนหนึ่งว่า “วันที่ 18 เวลาตีนอนตอนเช้า พระยาสุโขทัยเอา “หม้อกรัน” มาให้ 3 ใบ เป็นหม้อที่ตั้งใจทำอย่างประณีต ภาษาบ้านนอกเขาทำที่บ้านทุ่งหลวงอยู่ใต้เมืองสุโขทัยฝั่งตะวันตก หม้อใหญ่กระพุ้งเกือบ 2 ศอก เขาก็ทำมีชุมพลเสีหสงครามให้มาแต่วัง ไม้ซอกก็มี” จากหลักฐานดังกล่าวจะเห็นได้ว่าบ้านทุ่งหลวงมีการปั้นหม้อดินมานานนับศตวรรษ ตามภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยการนวดดินแล้วนำมาขึ้นรูปด้วยกราด หรือขึ้นรูป “แระ” (ปั้นหมุนทำด้วยล้อจักรยาน) จากนั้น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

จึงนำมาเผาแบบเตาสุ่ม โดยใช้ไม้ไผ่และฟางเป็นเชื้อเพลิง โดยยังคงมีกันให้เห็นกันอยู่ในหลายบ้าน ชาวบ้านยังคงอนุรักษ์การผลิตแบบดั้งเดิมและได้มีการพัฒนาการผลิตไปตามยุคตามสมัย (กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง, ม.ป.ป.)

ดังนั้น ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย
3. เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

หมู่บ้านเครื่องปั้นดินเผาเกิดขึ้นในยุคพ่อขุนรามคำแหงมหาราชมากกว่า 100 ปี ทิศเหนือติดตำบลบ้านป้อม อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย และตำบลปากพระ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ทิศใต้ ติดตำบลโดนด อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย ทิศตะวันออก ติด ตำบลท่าฉนวน อำเภอกงไกรลาศ จังหวัดสุโขทัย ทิศตะวันตกติดตำบลศรีศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการศึกษา

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพศึกษาความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงและแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

ผู้ให้ข้อมูล

- ประชากร ได้แก่ กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย
- ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผา นายสุขุมพูน นกหงส์ นักพัฒนาชุมชน นายวันชัย

โมรัยเสีयर รองนายกเทศมนตรีตำบลทุ่งหลวง

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการสัมภาษณ์ในรูปแบบที่ไม่เป็นทางการ โดยการใช้ประเด็น/แนวคำถามกว้างๆ เพื่อกระตุ้นให้คู่สนทนาเล่าเรื่องราวอย่างมีเป้าหมาย ผู้สัมภาษณ์ก็มีปฏิสัมพันธ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ในลักษณะเป็นคู่สนทนา ใช้ทักษะการสื่อสาร สร้างการสนทนาอย่างมีเป้าหมาย การสัมภาษณ์เชิงลึกจึงแตกต่างจากการสัมภาษณ์เชิงสำรวจ ซึ่งเป็นการถามเพื่อให้ตอบมากกว่า การสนทนาและผู้ตอบจะให้ข้อมูลไปตามโครงสร้างคำถามที่เตรียมไว้แล้วเท่านั้น ขณะที่การสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นการใช้คำถามนำไปสู่การสนทนา ภายใต้อารมณ์ที่ผ่อนคลาย สบายๆ และเป็นส่วนตัว ซึ่งมีขั้นตอนในการสัมภาษณ์เชิงลึกดังนี้

1. สร้างบรรยากาศ ทักทาย (small talk)
2. ชี้แจง แนะนำตัว/อธิบายวัตถุประสงค์การวิจัย/แจ้งผู้ให้ข้อมูลทราบว่าเรามีความสำคัญอย่างไร
3. ดำเนินการสนทนาตามประเด็นวิจัย
4. แสดงความเข้าใจเรื่องของเขา
5. สนทนาให้ได้ความจริง
6. การตั้งคำถามที่ผู้ตอบจะไม่ตอบในภาวะปกติ ทั้งนี้ผู้เก็บข้อมูลต้องเคารพต่อความจริงที่ถูกเปิดเผยขึ้น
7. การลดระดับอารมณ์ความรู้สึกหลังพูดคุยแล้ว

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

8. ปิดการสนทนา ก่อนยุติการสนทนา ควรย้ำถึงการรักษาความลับ และขออนุญาตติดต่อกลับมาในกรณีต้องการข้อมูลเพิ่มเติม

ในการสร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง และแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย เก็บข้อมูลของผู้วิจัยมีกระบวนการดังนี้ ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผา การเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาการผลิต จากตำรา เอกสาร วารสารสิ่งตีพิมพ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกตามวัตถุประสงค์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

— เก็บรวบรวมข้อมูล เป็นการเก็บจากข้อมูลจากเอกสารเป็นหลักซึ่งเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาและภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลที่เกี่ยวข้องพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นเอกสารภาษาไทย เช่น รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ หนังสือ วารสาร สารานุกรม เป็นต้น จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์และนำไปเป็นฐานคิดในการวางกรอบคิดในการศึกษาวิจัย

— เมื่อได้ข้อมูลจนครบถ้วนครอบคลุมแล้วผู้วิจัยก็จะเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field research) โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ จะใช้วิธีการสำรวจพื้นที่ที่ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่าง

— นำหัวข้อคำถามที่กำหนดนำไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยจะใช้รูปแบบการสัมภาษณ์ทั้งเป็นทางการและแบบที่ไม่เป็นทางการ รวมทั้งผู้วิจัยจะใช้วิธีเก็บข้อมูลในลักษณะการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

— นำข้อมูลที่เสร็จสิ้นกระบวนการตรวจสอบตามวิธีการ นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงและเขียนเป็นรายงานวิจัย

— เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากการเก็บข้อมูลให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ร่วมกับการเก็บข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ตรวจสอบความสมบูรณ์และความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูล จากนั้นทำการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลแต่ละประเด็น และสรุปข้อค้นพบที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร

สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษาความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาและศึกษาพลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงเป็นอย่างไร และแนวทางในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย รูปแบบของข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูลจากกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ กลุ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผา นายสุขุมพูน กหงส์ นักพัฒนาชุมชน และนายวันชัย โมรัชเชื้อย รองนายกเทศมนตรีตำบลทุ่งหลวง

ความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย

ตำบลทุ่งหลวงเป็นตำบลที่เก่าแก่แห่งหนึ่งในอำเภอศรีมามาศ จังหวัดสุโขทัย แต่เดิมเรียกบ้านวังยางหรือบ้านหนองยาง โดนมียุทธฐานเป็นชื่อวัดในบริเวณชุมชนทุ่งหลวง ได้แก่ วัดโพธิ์ทอง วัดตาเถร วัดเนินทุ่งหลวง วัดศาลาออกแตก และวัดนางจตุติ โดยเฉพาะวัดนางจตุตินี้ได้พบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์สมัยสุโขทัย (ปัจจุบันเก็บไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง) วัดที่กล่าวมานี้ ปัจจุบันถูกรื้อทำลายไม่เหลือซากแล้ว นอกจากนี้หากได้พิจารณาตามสำเนียงการใช้ภาษา จะมีลักษณะเป็นภาษาพื้นบ้านโบราณและเกี่ยวกับสถานที่นี้มีคำกล่าวถึงในจารึกสุโขทัยหลักที่ 9 จารึกวัดสรศักดิ์ในบรรทัดที่ 29 และ 30 ใจความว่า

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

“...นากับพระวิหาร 140 อยู่บ้านนาไผ่ล้อมแล บ้านหอดนาจั้งหัน อยู่บ้านสุกพอนน้อย 200 บ้านวังคัต 20 บ้านป่าขาม 20 บ้านตาลโละ 20 บ้านหนองบัวหลวง 40 นากับหอพระอยู่บ้านหนองยางน้อย 70 ...”

จากข้อความที่ปรากฏในจารึกหลักที่ 9 กล่าวถึงหมู่บ้านที่ปัจจุบันอยู่ใกล้เคียงกัน ได้แก่ บ้านนาไผ่ล้อม บ้านตาลโละน่าจะเป็นบ้านโตนด บ้านหนองยางน้อย ที่ปรากฏในจารึกน่าจะเป็นบ้านทุ่งหลวงในปัจจุบัน หากแต่หนองบัวหลวงอาจเป็นบริเวณแหล่งที่เป็นแอ่งน้ำแห่งใดแห่งหนึ่งที่มีสภาพเป็นหนอง เพราะสมัยที่รัชกาลที่ 6 เสด็จประพาสเมืองสุโขทัย ได้ทรงพระราชนิพนธ์ไว้ในหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง (2519) มีข้อความตอนหนึ่งว่า

“... ในระหว่างทางที่จะไปจากเมืองสุโขทัย (เมืองเก่า) ไปเมืองธานี (เมืองใหม่) นั้นมีตำบลหนึ่งเรียกว่า ทุ่งหลวง เข้าใจว่าทุ่งหลวงนี้เองจะเป็นทะเลหลวงของพระเจ้ารามคำแหง คงมุ่งความเป็นที่กว้างมีน้ำขังเป็นฤดู อย่างเช่น ทุ่งเขางูที่ราชบุรี หรือท้องพรหมมาศที่ลพบุรีนั้น ทุ่งหลวงนี้และทุ่งอื่นทางทิศตะวันออกแห่งเมืองเก่า และตลอดไปจนถึงเมืองใหม่ ยังมีไร่นาบริบูรณ์อยู่เสมอกับคำที่พระเจ้ารามคำแหงกล่าวไว้...”

ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักฐานในจารึกและท้องที่พระร่วง ชุมชนทุ่งหลวงหรือบ้านทุ่งหลวง แต่เดิมอาจอยู่ในช่วงระยะทางจากสุโขทัยเมืองเก่าแล้วเคลื่อนย้ายหลักแหล่งไปอยู่ในเขตหนองยางหรือวังยาง หรือในเขตทุ่งหลวงปัจจุบัน

เครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงเป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุโขทัย มีกรรมวิธีการผลิตที่สืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวสืบต่อกันมายาวนาน ดังปรากฏลงในบันทึกของสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ วันที่ 18 เวลาตื่นนอนตอนเช้า พระยาสุโขทัยเอาหม้อกรัน มาให้ 3 ใบ เป็นหม้อที่ตั้งใจทำอย่างประณีต ภาษาบ้านนอกเขาทำที่บ้านทุ่งหลวงอยู่ใต้เมืองสุโขทัยฝั่งตะวันตก หม้อใหญ่กระพุ้งเกือบ 2 คอก เขาก็ทำมีขุมพละสีหงครามให้มาแต่วังไม้ไร่ก็มี จากหลักฐานดังกล่าว จะเห็นได้ว่าตำบลทุ่งหลวงมีการปั้นหม้อดินมานานนับร้อยปี ปัจจุบันมีการรวมตัวของกลุ่มชาวบ้านเพื่อจัดตั้งกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงขึ้นโดยการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมในการพัฒนาหมู่บ้านภายใต้โครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม และได้รับการประกาศให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น ในปี พ.ศ.2539

บ้านทุ่งหลวงเป็นชุมชนที่ไม่เคยอพยพย้ายถิ่นฐานไปอยู่ที่แห่งใด ตั้งแต่จำความได้ การถ่ายทอดการทำเครื่องปั้นดินเผาของที่นี่มีมานานและได้สืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน เราก็สันนิษฐานว่า บ้านทุ่งหลวงของเราก่อตั้งมาตั้งแต่ยุคสมัยสุโขทัยซึ่งมีอยู่ในหลักศิลาจารึก (วันชัย โมรัชเชียร, 2561, ตุลาคม 4)

สืบเนื่องจากบ้านทุ่งหลวงเป็นบ้านหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาที่สืบทอดมาตั้งแต่ครั้งสมัยสุโขทัย โดยในสมัยก่อนการปั้นดินจะปั้นเป็นข้าวของเครื่องใช้สำหรับใช้สอยกันภายในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ได้ปั้นเพื่อการค้าขาย ปัจจุบันมีอุตสาหกรรมเข้ามาพัฒนาหมู่บ้าน ช่วยสนับสนุนบ้านทุ่งหลวงในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม (วันชัย โมรัชเชียร, 2561, ตุลาคม 4)

จากคำบอกเล่าของป้าแรม เครื่องปั้นดินเผาผลิตกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ตั้งแต่รุ่นปู่ย่า พ่อโตมาก็เห็นพ่อแม่ปั้นเครื่องปั้นดินเผาแล้ว ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาเป็นชุมชนที่เก่าแก่ไม่ได้ย้ายถิ่นฐานมาเป็น 100 ปีแล้ว ก็มีการสืบทอดเครื่องปั้นดินเผาตั้งแต่สมัยปู่ย่าตายาย บ้านทุ่งหลวงเป็นที่ราบลุ่ม ทำไร่นาทำไร่ทำนา ห่างจากทำนาก็เอาดินเหนียวในท้องนาหรือตามหนองมาทำเครื่องปั้นดินเผาเพื่อใช้ในครัวเรือน เช่น ปั้นหม้อ ปั้นโอ่ง ปั้นกระชังต่างๆ เอาไว้ใช้ในครัวเรือนแล้วก็มีมีการสืบทอดกันมาเรื่อยๆ จนมาถึงการแลกเปลี่ยนสินค้ากัน คือ การปั้นหม้อโอ่งลูกใหญ่ๆ ก็ไปแลกเปลี่ยนสินค้าจังหวัดข้างเคียงหรือตำบลใกล้เคียงโดยที่ปั้นโอ่งใหญ่ไปแลกข้าวเปลือก ฟิน ของกินของใช้ต่างๆ เป็นต้น

พลวัตของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเปลี่ยนไปอย่างไร

จากปัจจัยและสภาพสังคมปัจจุบันที่เกิดขึ้นทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลง เป็นเหตุที่ทำให้การผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบเดิม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนบ้านทุ่งหลวงกำลังจะสูญหายไปที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ส่งผลให้มีการปรับตัว เกิดจากการเปลี่ยนแปลงภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง แสดงออกถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยด้านต่างๆ ที่เข้ามามีบทบาทโดยตรงกับภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงการผลิต มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาเพื่อเพิ่มการผลิต ส่งผลต่อภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม เช่น วัตถุดิบที่ใช้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม การขึ้นรูปที่ใช้วิธีการเปลี่ยนไปจากเดิม การตกแต่ง การเผา รวมถึงรูปแบบผลิตภัณฑ์ ในปัจจุบันบ้านทุ่งหลวงได้รับ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

การพัฒนาและส่งเสริมจากองค์กรและหน่วยงานต่างๆ ในเรื่องธุรกิจชุมชนมากขึ้น เพราะการทำเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวงนั้นเป็นภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน สามารถพัฒนารูปแบบวิธีการให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดและยังสามารถผลิตได้จำนวนมากๆ และรวดเร็ว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นได้แก่ รูปแบบและขบวนการผลิตมีหน่วยงานต่างๆ เข้ามาช่วยเหลือและพัฒนาเทคโนโลยีด้านการผลิตรูปแบบใหม่ และได้ปริมาณมากกว่าที่เกิดจากเครื่องมีสมัยใหม่ เช่น เครื่องนวดดินไฟฟ้า แป้นหมุนไฟฟ้า เตาเผาซึ่งมีหลายขนาด เป็นต้น (วันชัย โมรัชเสียร, 2561, ตุลาคม 4)

การใช้แป้นหมุนไฟฟ้าแทนการขึ้นรูปด้วยการตีโดยใช้มือ

ภูมิปัญญาในการผลิตยังใช้ความรู้เดิม จากเมื่อก่อนเริ่มจากการขึ้นรูปด้วยการตีโดยการใช้มือ แต่ในปัจจุบันคนที่ขึ้นรูปด้วยมือเหลือเพียงคนเดียวที่สามารถทำได้ ต่อมาได้ปู่ตายายเขาก็เลยบอกให้เอาไม้มาทำเป็นแป้นหมุนใช้มือหมุน ในปี พ.ศ.2535 ธนากรเจบิก เข้ามาลงทุนให้ รุ่นปัจจุบันจะใช้การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนไฟฟ้า หรือชาวบ้านเรียกว่าแป้นหมุนมอเตอร์ และการใช้บล็อกพิมพ์สำหรับคนที่ขึ้นแป้นหมุนไม่ได้

- การขึ้นรูปด้วยการตีด้วยมือ

การขึ้นรูปด้วยการตี เป็นวิธีการขึ้นรูปที่มีมาตั้งแต่สมัยเฒ่าก่อนสืบต่อกันมา ช่างปั้นต้องมีทักษะความชำนาญในการปั้น วัตถุประสงค์ที่ใช้ในการขึ้นรูปประกอบด้วย แป้นหมุน ไม้ตี หินคูด เมื่อเตรียมอุปกรณ์พร้อมแล้ว นำดินเหนียวที่เตรียมไว้มาขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนตามรูปแบบ รูปทรงตามความต้องการ ซึ่งจะทำให้การปั้นช่วงปากและคอของภาชนะ แล้วใช้นิ้วทำลวดลายโดยรอบชิ้นงาน ต่อจากนั้นตัดชิ้นงานออกจากหน้าแป้นหมุน ผึ่งลมพอดินหมาด จึงนำมาตีกันทรงโดยใช้หินคูดประคองด้านในขณะใช้ไม้ตีด้านนอก โดยให้น้ำหนักการตีเท่าๆ กัน การหมุนตีทรงให้สม่ำเสมอดินจะขยายกว้างออกตามการตี คอยควบคุมรูปทรงขณะตีตามต้องการ ขณะตีทรงควรมีวัสดุนุ่มๆ มารองชิ้นงาน เช่น ฟองน้ำหรือหมอนก็ได้ เมื่อได้รูปทรงได้ความหนาบางตามความต้องการแล้วจึงนำชิ้นงานไปผึ่งรอจนกว่าชิ้นงานแห้งจึงนำไปเผา

นางโถม เรือนอินทร์ หรือป้าโถม ผู้ที่สามารถปั้นหม้อกรันด้วยวิธีการตี หนึ่งทำทรงก่อน ใช้ผ้าลูบให้ดินเนียนไล่ดินให้เสมอกัน เสร็จแล้วก็ทำตรงคอ ทิ้งไว้ให้ดินหมาดก่อนจึงจะตีได้

- การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน

การขึ้นรูปด้วยแป้นหมุน เป็นการขึ้นรูปที่ใช้หลักการง่ายๆ แต่ต้องอาศัยความชำนาญและประสบการณ์มาก ส่วนจะมีรูปทรงลักษณะใดนั้นขึ้นอยู่กับผู้ปั้นแป้นหมุนมีทั้งแบบใช้แรงเหยียดนิ้วมือ ใช้เท้าถีบ และแป้นหมุนไฟฟ้า ผลงานจากการขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนจะมีลักษณะทรงกลมและมีวิธีการขึ้นรูปดังนี้ นำดินที่เตรียมไว้มาวางไว้บนแป้นหมุน ขนาดตามความต้องการขึ้นอยู่กับการขึ้นรูป งานแรกเริ่มผู้ปั้นทำการจับศูนย์ของก้นดิน ต่อจากนั้นใช้นิ้วหัวแม่มือกดลงตรงกลาง ค่อยๆ เปิดขยายก้นชิ้นงานและรีดดินให้มีความบางตามต้องการ และตัดแต่งทรงตามแบบ เมื่อปั้นเสร็จผึ่งลมพอดินหมาด จึงใช้ลูกกลิ้งตกแต่งลวดลาย และใช้ลวดตัดก้นชิ้นงานออกจากแป้น หลังจากนั้นรอชิ้นงานแห้งจึงนำไปเผา

นางกุมาร เรือนอินทร์หรือป้ามาร ผู้ที่ขึ้นรูปด้วยแป้นหมุนผลิตชิ้นงานประเภท โอ่ง กระถาง ที่นั่งข้าวเหนียว และหม้อต่างๆ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในการค้าขายในต่างจังหวัด

- การขึ้นรูปด้วยการปั้น

กระบวนการขึ้นรูปเครื่องปั้นดินเผาด้วยการใช้มือปั้นเป็นวิธีการขึ้นรูปที่เก่าแก่ที่สุด โดยอาศัยความเหนียวของเนื้อดินปั้น ผู้ปั้นต้องมีทักษะความชำนาญเป็นอย่างมาก และเป็นวิธีที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย การปั้นด้วยมือสามารถขึ้นรูปตั้งแต่ชิ้นงานขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ หลักการสำคัญ คือ การทำดินให้เป็นเส้นกลมยาวแล้วนำมาขดบนดินแผ่นที่เตรียมไว้เป็นฐาน การขดต่อเนื่องขึ้นไปตามรูปทรง และขนาดที่กำหนด รอยต่อของดินต้องใช้ดินเป็นถึงประสานและใช้มือกดประสานให้สนิท จากนั้นตกแต่งผิวให้เรียบตกแต่งลวดลาย ใส่รายละเอียดชิ้นงานให้เรียบร้อย รอชิ้นงานแห้งนำเข้าเผาในขั้นตอนต่อไป

นางเฉลา อยู่กลัด หรือป้าปู่ ผู้ซึ่งมีชื่อเสียงในด้านขึ้นรูปด้วยการปั้นรูปเหมือน รูปลอยตัว มีรางวัลการันตีในฝีมือมากมาย ป้าปู่ยังได้ถ่ายทอดการปั้นรูปเหมือนให้กับลูกชาย คือ นายจักร์กริช อยู่กลัด โดยป้าปู่ได้สาธิตและอธิบายการขึ้นรูปด้วยมือว่า ป้าปั้นมาประมาณ 30 ปีแล้ว สมัยก่อนพอกับแม่จะตีโอ่ง ป้าก็ตีโอ่งเหมือน

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

แม้ แต่ป่าขอบวาคูรูปตึกตาตอรองโองแห่ง ป่าเลยเอาดินลงมาปั้นเป็นตัวตุ๊กตา ดูเราขอบอะไรก็ปั้นอันนั้น แล้วก็เริ่มปั้นมาเรื่อยๆ

- การขึ้นรูปด้วยการหล่อหรือการใช้บล็อกพิมพ์

การขึ้นรูปด้วยวิธีการหล่อเป็นเทคนิควิธีการที่นำเอาแบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์มาใช้ในการผลิตชิ้นงาน ซึ่งสามารถผลิตชิ้นงานซ้ำๆ กันได้จำนวนมาก ขั้นตอนที่สำคัญในการผลิตชิ้นงานเมื่อเตรียมแบบพิมพ์สำหรับหล่อเรียบร้อยแล้ว คือ เตรียมน้ำดินหล่อที่ผ่านการกรองโดยละเอียด ซึ่งความเข้มข้นของน้ำดินหล่อจะอยู่ที่ค่าความถ่วงจำเพาะ 1.7 และใส่สารช่วยให้ดินกระจายตัวไม่ตกตะกอน (โซเดียมซิลิเกต) เมื่อน้ำดินมีความเข้มข้นเหมาะสมในการหล่อ จึงนำไปเทใส่แบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์ที่เตรียมไว้ แบบพิมพ์ปูนปลาสเตอร์จะดูดน้ำในน้ำดินทำให้ดินเกาะติดแบบพิมพ์เพิ่มความหนาของชิ้นงาน ขณะหล่อต้องคอยเติมน้ำดินให้เต็มตลอดเวลาเมื่อดินจับกันได้ความหนาของชิ้นงานแล้วให้ค่อยๆ เทน้ำดินออก ทิ้งไว้ฝั่งลมรอจนชิ้นงานล่อนออกจากพิมพ์ จึงค่อยๆ แกะแบบพิมพ์ออกทีละชิ้น นำชิ้นงานมาขัดแต่งตะเข็บตัดขอบ เช็ดชิ้นงานให้เรียบร้อย จึงนำผลงานไปฝั่งรอแห้งแล้วเตรียมเผาต่อไป ส่วนมากใช้ผลิตชิ้นงานประเภทกล่องยาแก๊สยุง กล่องกระดาษทิชชูและแก้วน้ำรูปการ์ตูน

นางสาวบุษยา ภูศรี ได้บอกวิธีการหล่อว่า การหล่อเราต้องเอาดินแช่ไว้หนึ่งคืนแล้วก็เอามาปั้นให้ดินชื้นเสร็จแล้วกรอง เสร็จแล้วก็นำมาหล่อใส่พิมพ์ เราต้องคอยเติมให้มันเต็มพิมพ์เพราะน้ำดินมันจะยุบตัวลง ทิ้งไว้หนึ่งคืน แล้วก็แกะออก ฝั่งให้แห้ง แต่งตะเข็บ หรือแต่งลูก แต่งแล้วเช็ดให้เงาเราเข้าเตาเผา แบบพิมพ์ที่หล่อของที่นี่จะมีเป็นแก้วรูปโตรีมอน คิตตี้ แก้วมังกร แล้วก็ขามูไร เป็นต้น

การใช้เตาอุโมงค์ แทนการเผาแบบสุ่มไฟ

สมัยก่อนนั้นใช้เผาเครื่องปั้นดินเผาโดยการสุ่มไฟในการเผา การเผาแบบสุ่มไฟจะให้มีไม่เสมอกันทำให้เสียหายหลายใบในการเผา การที่เผาแบบสุ่มไฟต้องใช้พื้นที่แห้ง ใช้ไม้ที่แห้งคอยดูสังเกตไฟว่าแรงพอที่จะเผา ฝนตกก็เผาไม่ได้ทำให้เสียเวลา แต่ปัจจุบันนี้นั้นได้มีพัฒนาเป็นสร้างเตาเผาเรียกว่า เตาอุโมงค์คือ สร้างบนดินมีหลังคาสามารถเผาได้ตลอดเวลา มีขนาดใหญ่สามารถเผาเครื่องปั้นดินเผาได้มาก ฤดูฝนก็สามารถเผาได้ เตาอุโมงค์ทำให้เตาแข็งแรงกว่าการเผาแบบสุ่มไฟ

การใช้เครื่องนวดดิน แทนการใช้แรงงานคนในการย่ำดิน (โดยการใช้เท้า)

การใช้แรงงานคนในการย่ำดินหรือการนวดดิน สมัยก่อนนั้นจะเป็นรางเหยียบดิน ชาวบ้านที่ทำเครื่องปั้นดินเผาจะให้เด็กๆ ลูกหลานมาย่ำดิน ก่อนให้เป็นก้อนกลมก่อนที่จะทำเครื่องปั้นดินเผาได้ เพราะสมัยก่อนนั้นจะไปเอาดินที่หนองน้ำที่เป็นสาธารณะของหมู่บ้านที่คนในหมู่บ้านสามารถไปเอาเองได้โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย แต่ก่อนที่จะเป็นดินเหนียวที่สมบูรณ์สามารถปั้นเครื่องปั้นดินเผาใช้กระบวนการหลายขั้นตอน แต่ปัจจุบันนี้มีเทคโนโลยี ทำให้มีเครื่องทุ่นแรงและสะดวกขึ้นไม่ต้องทำให้หลายขั้นตอน สามารถปั้นเครื่องปั้นดินเผาได้อาจเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น แต่สมัยนี้มีพัฒนาจูปแบบตามความต้องการของตลาดทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น เลยต้องใช้เครื่องนวดดินแทนการย่ำดินเพื่อความสะดวกรวดเร็วและไม่เสียเวลา

แนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง

1. จัดตั้งกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาขึ้นมาโดยมีสมาชิกจำนวน 15 คน โดยการปรับความรู้เรื่องเครื่องปั้นดินเผาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน โดยดึงจากคนในกลุ่มเครื่องปั้นดินเผาได้พัฒนาต่อยอดโดยจัดทำโฮมสเตย์บ้านทุ่งหลวงขึ้น เพื่อเป็นรายได้เสริม ตอนนี้มีทั้งหมด 7 หลังซึ่งทุกหลังอยู่ในชุมชนหมู่ 2 เนื่องจากเป็นชุมชนเครื่องปั้นดินเผา เพราะเราจะการทำเครื่องปั้นเผาซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาจะได้ทดลองทำจริงได้สัมผัสวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวทุ่งหลวง ซึ่งปัจจุบันเราก็มีไกด์ทัวร์เพื่อนำเที่ยวชุมชนตามเส้นทางที่เราได้จัดทำโปรแกรมไว้สำหรับรองรับนักเรียน นักท่องเที่ยวที่จะเข้ามา

2. การส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรมของตำบลทุ่งหลวงหลวง ได้จัดทำชุดการแสดงระบำชาวดิน เพื่ออนุรักษ์การทำเครื่องปั้นดินเผา เพื่อเล่าเรื่องราวการทำเครื่องปั้นดินเผาผ่านท่ารำ โดยนำวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตมาแสดงควบคู่กับท่ารำ ในบทเพลงจะกล่าวถึงพิธีกรรมความเชื่อ ขั้นตอนการทำตั้งแต่การขุดดินจนกระทั่งออกมาเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาชนิดต่างๆ โดยมีเรื่องราวตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัยสมัยของพ่อขุนรามคำแหงมหาราชและพระยาสิทธิ โดยระบำชาวดินจะสื่อให้เห็นถึงการทำเครื่องปั้นดินเผาในสมัยก่อน เพื่อเป็นการอนุรักษ์และส่งเสริม

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ภูมิปัญญาในการปั้นเครื่องปั้นดินเผาของตำบลทุ่งหลวง นำเสนอให้กับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนได้รับชมและรับรู้เรื่องราวเครื่องปั้นดินเผาผ่านเพลงและทำรำชุดระบำชาวดิน

ป่าเฉลิมเล่าว่า ที่ได้มาจัดทำเป็นชุดระบำชาวดินขึ้นมา ก็เพื่อต้องการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมาและเรื่องราววิถีชีวิตในสมัยเก่าดั้งเดิมของการทำเครื่องปั้นดินเผาให้กับเด็กกลุ่มหลังและต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่เข้ามา ท่อนเพลงแต่ละท่อนจะเล่าเรื่องตั้งสุขโขทัยสมัยพ่อขุนรามและพระยาสิทธิที่เป็นที่มาที่ไปของหม้อกรัน ซึ่งท่านโปรดปรานงานฝีมือและหม้อกรันก็เป็นหม้อมงคลไม่ควรมองข้าม ชุดระบำชาวดินนี้คนที่แสดงจะถือพวกจอบ กระจาด กระจาด ถัดพระพิฆเนศ แม่ธรณี มีบายศรี ต้มไข่มุข บอกเล่าเก่าสืบว่าเราสักการบูชา ก็จะทำให้คนภายนอกรู้ถึงการกระทำเครื่องปั้นดินเผาในสมัยโบราณที่เค้าทำด้วยมือทั้งหมด แม้กระทั่งเหยียบดิน ติ ขึ้นรูปด้วยมืออย่างเดียว สมัยก่อนไม่มีแป้นหมุนเหมือนสมัยนี้ แป้นหมุนก็จะเป็นแป้นไม้สัก ไม่ใช่เหมือนแบบนี้ ป้ายังทันรางดินก็จะเป็นไม้คุ่นใหญ่ๆ เขาจะเข้เหมือนเรือ แล้วก็เหยียบในนั้นแหละให้ดินกับทรายมันกินกัน เหยียบไปเถอะ นานมากในสมัยก่อนที่เขาปั้นเพื่อแลกของกันกินนะ ไม่ได้ทำไว้ขาย อย่างข้าวเปลือกก็จะตวงโองต้อโอง ใต้อโองให้เต็มเลยแล้วก็เอามาแลก สมัยก่อนจะใช้ฟืนไม้ไผ่ป่าในการเผา แต่เดี๋ยวนี้ใช้ไม้ธูปก็ได้เพราะพัฒนาเตาขึ้นมาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1. ควรนำงานวิจัยไปเผยแพร่เพื่อให้เข้าใจถึงพลวัตในภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง
2. ควรถ่ายทอดความรู้เพื่อเป็นแนวทางให้เยาวชนรุ่นหลังที่สนใจเกี่ยวกับความเป็นมาและการเปลี่ยนแปลงของภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เพื่อไปศึกษาหาความรู้สืบต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. การทำวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษาตลาดปลายทางชนบทหม้อดินเผา อิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและความเชื่อที่มีต่อตลาด
2. การทำวิจัยในครั้งต่อไปควรศึกษารูปแบบและกระบวนการเผาเครื่องปั้นดินเผาที่ประหยัดเชื้อเพลิงและไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษาพลวัตภูมิปัญญาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา: กรณีศึกษาเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง ตำบลทุ่งหลวง อำเภอศรีนคร จังหวัดสุโขทัย ได้รับความอนุเคราะห์จากอาจารย์ภูริณัฐร์ โชติวรรณ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ผู้ให้ข้อมูล ให้คำแนะนำและชี้แนะแนวทางในการทำงานวิจัยจนสำเร็จ อีกทั้งผู้วิจัยขอขอบพระคุณ อาจารย์รัตติกาล โสภักดิ์ศรีกุล อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ และอาจารย์ประพล จิตคดี อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร เป็นอย่างสูงที่ช่วยอ่านงานวิจัยและให้ข้อเสนอแนะงานวิจัยขึ้นนี้

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านทุ่งหลวง. (ม.ป.ป.). ภูมิปัญญารังสรรค์งานศิลป์ จากก้อนดินสู่ก้อนเงิน. [แผ่นพับ].
สุโขทัย: สำนักงานเทศบาลตำบลทุ่งหลวง.
ชาวบ้านกลุ่มเครื่องปั้นดินเผา จำนวน 10 คน. (2561, ตุลาคม 4). สัมภาษณ์.
วันชัย โมราชูเชียร. (2561, ตุลาคม 4). รองนายกเทศมนตรีตำบลทุ่งหลวง. สัมภาษณ์.
สนิท ปิ่นสกุล. (2554). กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาเบื้องต้น. พิษณุโลก: คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
สยมพูนุกหงส์. (2561, ตุลาคม 4). นักพัฒนาชุมชน. สัมภาษณ์.